

ÖRÖKSÉG

BELA DURANCI

EMBERI ÉS MŰVÉSZI PÉLDAKÉP

Ha az elmúlt fél évszázad képzőművészeti alkotásainak nyomában járunk, akkor a ránk maradt olajképek, szénrajzok ma is elevenen ható és a nézőt fogva tartó erejéből kitűnik, hogy Szabadka képzőművészeti életének legnépszerűbb alakja Oláh Sándor (1886—1966) volt, akinek műveit szerte Vajdaságban igen magasra értékelték. Alkotói tevékenységét olyan mélyen beleszótta a háború előtti Bácska és Bánát napjaiba, éveibe és évtizedeibe, hogy a művészeti kezdeményezések egész sorának központi alakjává vált az itt élő és alkotó művészek között.

Mint festő területileg szűk keretek közé szorított világ piedesztáljának a csúcán állt, s vásznainak igen nagy része Szabadka vagy más városok polgári otthonainak falára került. Az időnként megrendezett kiállításokon a legnagyobb elismeréssel az ő műveiről szóltak, jóllehet lelki alkatát a halk szerénység, a visszahúzó magatartás, a szorgalom jellemezte legjobban.

Festészetével kivívott tekintélye mégis Vajdaság képzőművészeinek első sorába emelte őt és olyan nemes közvetítő szereppel bírta meg, amely bikontakoztatta az itteni és a magyarországi művészek közötti együttműködést. Hódi Géza, Balázs G. Árpád, Lenkei Jenő és mások mellett nagy lelkesedéssel dolgozott a vidéken élő művészek létfontosságú problémáinak megoldásán.

Végül, mint harmadikat, de nem jelentéktelen aktivitásaként kell kiemelnünk nevelő szerepét, inkább mint példaadó munkát, amelyet most a fiatalok követnek.

Ezúttal mégis inkább festői egyénisége foglalkoztat bennünket. Ezen a területen a maga nemében egyedülálló s egyéni alkotó: a maga módján sajátos példája annak a jellegzetes tehetségnek, akit a vidék bilincsei gúzsba kötöttek.

Kibontakozásának évei Budapesten kezdődtek. Miután elvégezte a mintarajziskolát, Zemplényi Tivadar professzor tanácsára Münchenbe utazott, és Andelo Janknál folytatta tanulmányait, kevéssel később Hollósy Simonnal, ugyancsak a müncheni iskola mesterével dolgozott, majd a kecskeméti művésztelepen alkotott éveken át. Alkotásait először 1907-ben állította ki.

Festői egyéniségének igazi kibontakozása a magyar művészet legdinamikusabb évtizedéhez fűződik, ahhoz a korszakhoz, amikor ez az előbb még konzervatív környezet bekapcsolódik az öreg kontinens legmerészebb avantgardista áramlataiba. Ezekben az esztendőkből alakul meg a *Nyolcak* csoportja, amelyre ugyancsak erőteljes hatást gyakorol a fauvista művészet, Cézanne fegyelmetsége és képszerkesztése és a szecesszió festészete. Czóbel Béla mellett több fiatal művész: Tihanyi Lajos, Berény Róbert, Márffy Ödön, Czigány Dezső és mások az erőteljesen hangsúlyozott tiszta színek foltjaival elevenítik meg a motívumokat, de az éles és sötét árnyalatok határainak szigorú megőrzésével. A látható leszűkítése a kiemelt előtérben, ahol a cselekmény zajlik, és a háttér, amely mintegy függönyként lágyan ereszkedik le, egy kapcsolatot tár fel előttünk a még mindig igen időszerű szecesszióval.

Oláh ebben a társadalomban fejlődik ki, közvetve befogadja Nagybánya eredményeit s közvetlenül megtermékenyül attól, amit Kecskeméten lát Iványi Grünwald közelségében. Mégis talán a legtöbb hasonlatot Czigány Dezső festészetében találjuk meg. Ez a festő (lényében hasonló a csoportban vele egy véleményen levőkkel) egyszínű hátteret fest, amely elé igen kevés hatásos tárgyat állít. A hideg és a meleg színeket remekül ellentétbe hozza, míg a tárgyaknak kifejezett plasztikusságot kölcsönöz. Sőt, a tárgyakat szabályos geometriai formákra egyszerűsíti le, mintegy kijavítva azt, aminek a természet szabadabb formát adott. Mindezt egybevetve képei ridegek, tárgyilagosaak, gondolatisággal telítettek, mint ahogy azt a kor intellektualizmusa el is várta a festőtől.

Oláh Sándornak, mivel az akkori Szabadka provinciális környezetéhez szegődött és egy határ választotta el alkotói tevékenységét továbbfejlesztő eszményképeitől, legalábbis ideiglenesen stagnálnia kellett. Amíg a *Nyolcak* festői és a művésztelepek, amelyeket korábban ő maga is látogatott, az újítások igen izgalmas légkörében éltek, és később, a két háború között, elkeseredetten küzdöttek, hogy az alkotásnak egyszer már elfogadott avantgardista elveit megőrizték, Oláh a vajdasági képzőművészek egyesülete megalakításának lázában égett, művésztelepek, privát festőiskolák létesítésén fáradozott s minden erejét a műteremért és a legszerényebb megélhetési körülmények biztosításáért folytatott harcra fordította.

A *Hírlap* 1924. április 20-i számában közzétett interjúja — részleteiben is — világosan tárja fel előttünk a festő kétélyeit:

»Mik a jövő terveim? — Mindenesetre szeretném magam fejleszteni, szeretnék kimenni Spanyolországba legalább egy esztendőre...«
»Az irányom? — Iránynak nem is nevezhetem. Az egyéni látás szerint megstilizált, megkonstruált ember, figurális dolgok általában. Nagyon kedvesek nekem az impresszionisták, vagy már akik túl vannak rajta... Érdeklődöm a legmodernebb irány, az expresszionizmus iránt, de tőlem elég távol van. Nem sokat láttam, a forradalom óta el vagyunk zárva nagyon sok kultúrától. *Ez talán jó, mert zavartalan, befolyás nélküli fejlődést várhatok...*« (Kiemelés tőlem. B. D.)

Azt mondhatnám, hogy a spanyolországi utazási vágy a hideg tónusok és a képzeletében született kompozíciók reakciója, amely a festőt még a háború előtti korszakból fogva tartotta. Amíg saját stí-

lusának még mindig a konstruktivizmus bizonyos tekintetben szelíd látásmódját tekintette (ami számára élete végéig jellegzetes maradt), az idő utáni vágyakozása, amikor »nagyon sok kultúráról« tudomást szerezhetett volna s azokról is, »akik túl vannak rajta«, és foglalkozása az expresszionizmussal, mindez részben arra utal, hogy átengedte magát a sorsnak: »Ez talán jó . . .«.

És valóban, az önkéntes elszigetelődés Bácska és Bánát határai közé, melynek egyedül Balázs G. Árpád tudott eredményesen ellenszegülni, lassan felőrli Pechán József, Farkas Béla, Bicskei Péter és mások egyéniségét. Lenkei és Hódi eltávoznak, Husvéth Lajos megbékél környezetével, Gyelmis Lukács egészen Olaszországba menekül, Nagyapáti-Kukac Péter ismeretlenül hal meg, Oláh Sándor pedig egy városhoz való ragaszkodás csodálatos »filozófiáját« tette magáévá.

A bérpalota legfelső emeletén levő műterméből — ahonnan ki se mozdult — Szabadka tetőit látta; a színház, a városháza, a többi magas épület tetői néztek be műtermének ablakán. Itt aztán volt ideje, hogy finoman kiművelje szürkés-kék, hideg palettáját. Később a Petőfi Sándor utcai lakásának balkonzjáról festi képeit, s vásznain mind több teret hódít a szomszédos gimnázium épületének okkersárga színe. Oláh néha kirándul a város környékére; Palicson ligetet, udvarokat fest, fényképek nyomán polgárok és városi előkelőségek portréit készíti, s időnként csendéletek és intérieurök kerülnek le festőállványáról. Valamennyi motívuma, a külsők éppúgy, mint azok, amelyeket odahaza vetett vászonra, a hűvös műterem árnyakkal teli légkörét tükrözi. A fiatal éveiben magáévá tett konstrukciót továbbra is érvényesíti olyan mértéktartással, hogy tájképeinek kigondolt, önálló, fegyelmезetten hiteles világát az alkotó ízlése és a környezet izlésének hatása alatt formálta meg. A kutató lélek szeszélyes és zajosabb temperamentuma soha nem kapott helyet a vásznain. Oláh művei a polgári rétegek szokásaival, törekvéseivel és önfegyelmével azonosulnak: bennük a meghatározott korlátokig az előkelőség szelleme jut kifejeződésre.

Jóllehet minden ahhoz a környezethez fűzte, amelyben élt, mégis — elszigeteltsége ellenére — kialakította a maga jellegzetes stílusát. Amikor fejlődése valahol 1914 körül megakadt, megteremtette környezetével a megértő és rokonszenves viszonyt, s ezáltal népszerűvé vált. Ugyanakkor végtelenül lelkiismeretes, kiváló rajzoló és józan kombinátor, aki olyan műveket alkotott, amelyekből a mesterség tökélye árad. Ez kiváltotta a fiatalok, a kezdő festők csodálatát. Később, amikor már életének ritmusa lecsitult, minden változásra hiperérzékennyé vált, zárt világának karakterisztikus jegyeit beleolvasztotta műveibe, s ily módon egy korrekt, kissé szomorú, személyes kéziratot hagyott hátra: megteremtette környezete valamennyi sajátos jegyének szintézisét.

Oláh Sándor eltéphetetlenül egy városhoz van kötve: Szabadkához. Rendkívül finom és nyugodt palettája ma, öt esztendővel a halála után, megnyugtatóan hat korunk képzőművészeti pillanatának robbanásig feszült légkörében.

Talán még mindig nem késő, hogy alkotásait összegyűjtsük és megőrizzük mint a vajdasági képzőművészeti élet egy jelentős szakaszának mindmáig nem eléggé áttanulmányozott dokumentumait.

Fordította: V. E.